

Vi må parkere ideen om det offentlige som noe slemt og at alt

Det offentlige

Jan Mønnesland

MED ANDRE ORD

Ideer om at markedet bør utvikles ukontrollert og at offentlig sektor bør minimaliseres slik at privat aktivitet får større armslag, har til stadighet vist seg nærmest direkte skadelig, og de er også teoretisk tilbakevist så lenge og så ettertrykkelig at det er få fagøkonomer som vil blamere seg med å relatere seg til denne tradisjonen. Men hva gjør vel det? Det finnes nok av meklerøkonomer som igjen og igjen uttaler seg på nyliberalistisk grunnlag, og de aller fleste medier velger å tro at det meklerøkonomene sier er det samme som hva økonomer som sådan mener. Gitt at det normalt er de sterkeste kapitalgruppene ser seg tjent med å nyliberalistisk teori dominerer ordskiftet, vil nyliberalismen aldri utradere uansett hvor mye fallitt den lider i faglig og empirisk sammenheng. Det ser vi tydelig i dag, hvor det gjenoppstår ideer om at offentlig sektor er en økonomisk byrde – ikke minst på regjeringshold.

Vi er nå kommet i en situasjon hvor et nærmest samstemmig politisk miljø og hele kommentariatet i mediene mener at huff, huff, staten bruker for mye penger. Dels er det galt i seg selv å bruke mye penger, dels er det spesielt galt at offentlig sektor har vekst, og uansett er det forferdelig at en bruker mer penger enn handlingsregelen

«De offentlige tjenestene er i stor grad innenfor sektorer der nettopp tidsbruk er en del av selve produktet»

tilsier. Sentralbanksjef Svein Gjedrem advarer mot et for ekspansivt statsbudsjett. Bjarne Håkon Hanssen fratrer som minister og vil begynne som lobbyrådgiver for de med fetest lommebok. Dette kaller han å

FAKTA

Saken:

n Et nærmest samstemmig politisk miljø og hele kommentariatet i mediene mener nå at staten bruker for mye penger, skriver Jan Mønnesland i denne kronikken.

n Han mener det er et åpenbart behov for å markedsføre offentlige tjenester som et gode og ikke som en byrde.

n Dersom slik tenkning skal kunne legitimeres, må en mene at offentlig aktivitet bestemmes av noen som ikke vil en vel, mens det private markedet er et perfekt uttrykk for vår alles felles vilje, skriver Mønnesland.

n Kronikken er basert på Mønneslands innledning under seminaret Venstrevisjoner, som ble arrangert av Manifest Analyse 7. november.

Forfatteren:

n Jan Mønnesland er samfunnsøkonom.

begynne med verdiskaping. Offentlig sektor anses som samfunnsmessig utgiftspost mens privat sektor skaper verdier, nærmest uansett hva en der driver med.

Det er et åpenbart behov for å markedsføre offentlige tjenester som et gode og ikke som en byrde. La oss derfor raskt se på de argumenter som brukes for å påstå at budsjettet er for ekspansivt, at offentlig sektor nå blir for stor.

Det er litt pussig at finansministrene alltid forsvarer en stram finanspolitikk med at ellers får vi inflasjon og renteøkning. Faktum er jo at Norges Bank lenge har prøvd å få inflasjonen opp: De har et mål om at prisstigningen bør ligge minst ett prosentpoeng høyere enn i dag, og de ønsker seg på lengre sikt en høyere rente enn det vi nå har. Da virker det underlig at finansministeren skal motarbeide disse målene, som hun (og nå han) selv har pålagt

banken. Sannheten er vel at de ikke tror på sine egne argumenter, de bare håper de vil slå an i opinionen.

La oss så se nærmere på argumentet om at det er farlig å bruke

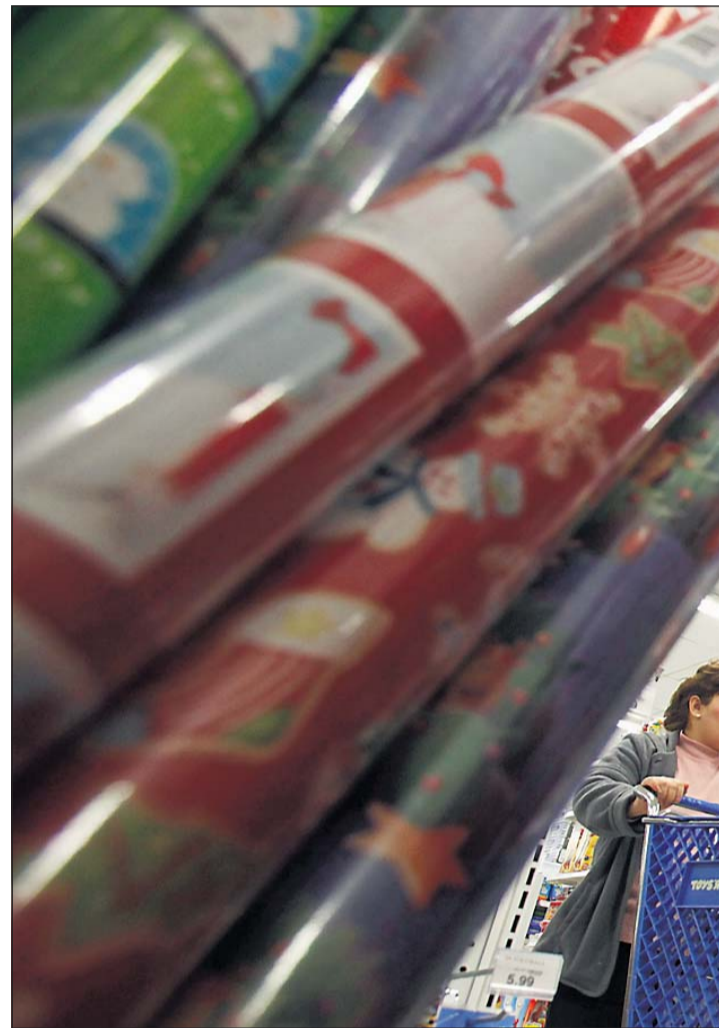
mer penger «av hensyn til økonomien». Realiteten bak inflasjons- og renteargumentet er at en vanskelig kan øke aktiviteten i en situasjon hvor det er begrenset tilgang på arbeidskraft. Prøver en å øke sysselsettingen i offentlig sektor i en slik situasjon, vil arbeidskraft måtte overføres fra privat sektor. Det skjer i markedet. Resultatet er økt pris på den knappe ressurs (arbeidskraft), og dette slår i sin tur ut i produksjonskostnader og varepriser, det blir høyere prisstigning. De som taper er de som vanskelig kan heve prisene i tråd med inflasjonen, det vil si de som selger til utlandet. Vi får en svekket konkurransevne, noe som kan gjøre det vanskelig for konkurranseutsatt industri.

Det er et merkelig aspekt i offentlig debatt at de som er sterkest tilhenger av er fritt og uregulert marked, samtidig er de som roper høyest på statlige mottrekk når prismekanismen medfører at prisen på den knappe ressursen, som her blir arbeidskraften, tenderer til å stige.

All omstilling er et problem for de som blir berørt. Samfunnsøkonomisk er det likevel ansett som et gode at ressursene overføres dit det er størst bruk for dem. Dette bør være gjenstand for en legitim politisk vurdering. Dersom en ønsker at offentlig sektor skal bli større relativt til privat sektor, må dette normalt gjøres ved at arbeidsressurser øker i offentlig sektor på bekostning av privat sektor. Da må en akseptere svekket konkurransevne i privat sektor. Dette bør oppfattes som et like legitimt økonomisk-politisk standpunkt som det motsatte. Det er faktisk ikke slik at å øke privat konkurransevne ved å begrense offentlig sektor kan gis en faglig begrunnelse mens det vil være «økonomisk galt» å gå den motsatte veien. Dette selvsagt under forutsetning at landet kan produsere eksportvarer nok til å finansiere det en trenger av import.

Et gjennomgående trekk ved både den nye og den forrige regjeringserklæringen er at det fokuseres på behovet for økt innsats i offentlig sektor. Skal en samtidig la være å bruke mer midler her, fordi en er redd for renter og inflasjon ved bruk av med oljepenger, og samtidig er redd for å øke skattene for å bremse den private veksten, lar dette seg vanskelig gjøre.

Realiteten blir da at finanspolitikken oppgave blir å regulere offentlig aktivitet slik at en unngår press i økonomien. Det innebærer at en lar privat sektor utvikle seg etter egne drivkrefter,

KJØPEKRAFT: I dagens nasjonalregnskapstradisjon er all aktivitet den kjøpekraftige etterspørselen kommer via private markeder

og så blir det offentlig sektors oppgave å bruke de ressursene som da blir tilbake.

Det er ikke mulig å øke offentlig sektors andel av økonomien uten å bryte med en slik finanspolitisk tenkning, så lenge skattepolitikken *de facto* er suspendert som makroøkonomisk redskap.

De gamle næringer framstår alltid som de basale næringer, de viktige næringer. Dette gjelder så vel mentalt som organisatorisk. Det er de næringer som var sterke de siste tiårene som har bygd seg opp som premissleverandører, som har en organisering med gjennomslagskraft, etc.

Fra gammelt av var det nødvendig for de aller fleste å arbeide med å framskaffe mat, det vil si i primærnæringen. Etersom produktiviteten i primærnæringene økte, ble det mulig for samfunnet å klare seg med en gradvis mindre andel i primærnæringene, og en større andel kunne arbeide med vareproduksjon og tjenesteyting. Så har vi senere hatt en fase med sterk produktivitetsutvikling i industrien slik at også sekundærnæringene kan betjene det samfunnsmessige behov for varer